

JÁMIYETLIK HÁM EKONOMIKALÍQ ILIMLER

Ekonomika

ЎЗБЕКСТАНДА АҲҲЛ ХОЖАЛЫҒЫН БАСҚАРЫҰДЫ ЖӘХӘН СТАНДАРТЫНА
АЛЫП ШЫҒЫҰ БАСҚЫШЛАРЫП.З.Хожалепесов – экономика илимлериниң кандиданти, доцент
Әжсинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Д.П.Зинатдинов – илимий изертлеу ислери инженери

Самарқанд ветеринария медицинасы институты Нөкис филиалы

Таянч сўзлар: қишлоқ хўжалиги, модернизация, лойиҳа, инновация, ишлаб чиқариш, илм, сув захиралари, кластер, техника, технологик, аҳоли бандлиги.**Ключевые слова:** сельское хозяйство, модернизация, проект, инновация, производство, наука, водные ресурсы, кластер, техника технологий, занятость население.**Key words:** agriculture, modernization, project, innovation, production, science, water resources, cluster, equipment technology, employment.

Усы жылыдың 29-июль куні Президентимиз басшылығында өткерилген видеоселектор жыйналысында мәмлекетимиз аўыл хожалығында экономикалық реформаларды жеделлестиріу хәм базар қатнасықларын және де раўажландыру бойынша белгиленген ўазыйпалардың орынланыўын анализ қылыўға итибар қаратылды.

Мәмлекетте азық аўқат қәуипсизлигин тәмийинлеуден баслап, қайта ислеу хәм экспорттан қосымша дәрәмат алыўға шекем болған көп ғана мәселелер әйе аўыл хожалығының раўажланыўы менен байланысly екенлиги мәлим. Сол ушын да мәмлекетимиз тәрәпинен аўыл хожалығын түптен реформалап базар механизмлерин енгизиу, ислеп шығарыуды илим тийкарында шөлкемлестиріу, резерв хәм имкәниятлардан толық пайдаланыўға кирисилди.

Бул хаққында Президентимиздің 2019-жыл 23-октябрьдеги пәрманы менен қабыл қылынған аўыл хожалығын 2030-жылға шекем раўажландыру стратегиясында ең актуал ўазыйпалар белгилеп берилди.

Жәхән банки менен елимиздің аўыл хожалығын модернизация қылыўда 500 млн. долларлық жойбарды әмелге асыру бойынша келисимге ерисилди.

Өзбекстан тарийхында биринши мәрте, илим хәм инновацияны раўажландыруға, аўыл хожалығында басқарыуды жәхән стандартлары тийкарында шөлкемлестиріуге қаржылар ажыратылды. Видеоселектор жыйналысында, биринши нәўбетте усы мәселелерге итибар қаратылды [1].

Президент өз сөзинде: «аўыл хожалығы раўажланған Америка, Голландия, Израиль, Қытай, Туркия, Чили мәмлекетлеринде қолланылып атырған аўыл хожалығында билим хәм инновацияларды өз ишине алған хызметлер дизимин бизиң мәмлекетимизде де енгизилип, илим менен ислеп шығарыудың өз ара байланысlyлығын тәмийинлеудің ўақты келгенлигин көрсетилип өтилди. Усы ўақытқа шекем биз илимиз хәрекет қылдық, нәтийжелерге ериспедик, жеримиздің өмири бийке-өмеш, дәрәмат аз, пахташылық кластери, мийке-өмеш, жүзимгершилиқ кластерлериниң хәр бириниң қасында илимий орай болыу кереклиги, илим болмаса хеш биримиз раўажланбаймыз. Дурыс, пахта жобасын орынлауымыз мүмкин, бирақ қандай баҳада орынладық, қәрежетлери қанша болды, дәрәматы қанша, рентабеллиги қанша болды, мине, усы нәрселер мени қыйнайды.

«Аўыл хожалығы министрлиги ескише ис усылынан толық кешип, фермерлерге агро хызмет түрлерин көрсетип хәм жаңадан хызмет көрсетіу түрлерин кеңейтириуге өтиуи зәрүр. Бир сөз бенен айтқанда, аўыл хожалығы министрлиги хәм оның қурамындағы шөлкемлер хызметлерин түптен трансформация қылыу ўақты келди» - деп атап өтті.

Сондай-ақ, баянатта аграр тараўлары раўажланған мәмлекетлерде қолланылып қиятырған аўыл хожалығында билим хәм инновацияларды өз ишине алған хызметлер дизимин елимизде де енгизип, илим хәм

ислеп шығарыудың өз ара байланысly екенлигин тәмийинлеу зәрүрлиги атап өтилди.

Бул жойбар шеңберинде, усы бағдардағы 8 илим изертлеу институты, сондай-ақ, аўыл хожалығы министрлиги қурамындағы бир қатар шөлкемлердің хызметлери түптен реформаластырылып, заманағой лаборатория хәм үскенелер менен тәмийинленеди. Бул ушын Жәхән банкиниң 124 млн. доллар инвестициясы хәм Европа шөлкеминиң 2 млн. долларлық грант қаржылары бағдарланады.

Аўыл хожалығы министрли хәм орынбасарларына халықаралық экспертлер менен биргеликте илимий изертлеу институтлары хызметин терең анализ қылып, оларды түптен қайта шөлкемлестиріу бойынша хәр бир институт ушын бөлек жол картасын тастыйықлау тапсырылды. Бул шөлкемлерге заманағой билимге ийе илимий жаңалықларды ислеп шығарыуды енгиздиретуғын маман кадрларды шақыру зәрүрлиги айтылды.

Санлы технологиялардан пайдаланып атырған жойбарлардың өнимдарлығы хәм бул бағдардағы жумыслардың барысы анализленди.

Мәмлекетимиздің мийке-өмеш тараўы үлкен имкәниятларға ийе. Бул тараўдағы кооперативлер хәм кластерлердің хызметлерин қоллап-қууатлау ушын 212 млн. доллар ажыратыу белгиленген. Президентимиз ишки базарды арзан өнимлер менен тәмийинлеу, «даладан-тутыныушыға дейин» дизимин енгизиуде мийке-өмеш кластерлери тийкары драйвер болыу керек. Сол ушын ажыратылып атырған қаржыны тууры бағдарлап бир сумды еки сум қылатуғын проектлерди ислеп шығу, буның ушын өнимлерди қайта ислеу, саклау хәм экспортқа таярлау қууатлықларын асыруға айырықша итибар қаратыу зәрүр. Заманағой агрологистика орайлары хәм комплекслерин шөлкемлестиріуге қаратылған ўазыйпалардың орынланыуы да көрип шығылды.

Усы жылдың 11 май күни Өзбекстан Республикасы Президентиниң республика аймақларын аўыл хожалық өнимлерин жетистиріуге қәнийгелестиріу бойынша қосымша шара иләжлары хаққындағы қарары қабылланған еди. Усы қарар тийкарында бул бойынша Жиззах ўәлаяты үлги болып, келеси 3 жылда ол жерлерде 120 мың гектар жер майданы өзлестирилип бағ хәм таузарлық жерлер шөлкемлестирилип майлы егинлер егилиуи режелестирилмекте. Бул тәжрийбени басқышпа-басқыш барлық аймақларда енгизиу, хәр бир районда көби менен 3-4 түр экспортқа мөлшерленген жоқары дәрәмат беріуши өним жетистиріуді жолға қойыу зәрүрлиги атап өтилди.

2021-жылдың ақырына шекем 3 мың гектарда плантация формасында интенсив бағлар жаратып, жаңа тәртип тийкарында халыққа 1-1,5 гектар жер тарқатқан халда, 2-2,5 мың шаңарақтың бәнтлигин тәмийинлеу бойынша тапсырма берилди [2].

Видеоселектор жыйналысында суудан ақылға урғас пайдаланыу хаққында да айтып өтилди. Мәмлекетимиз басшысының усы жылғы 10-июльдағы пәрманы менен

тастыйықланған, суў хожалығын раўажландырыўдың 2021-2030-жылларға мөлшерленген концепциясында бул бағдардағы ҳамме тәреплери белгилеп берилген еди. Мәселен, каналлардың пайдалы жумыс коэффициентин асырыў ҳам де 2 млн. гектарда суў тежеўши, соннан 600 мың гектарында тамшылап суўғарыў технологиясын енгизиў есабынан жылына 7 млрд.куб суўды тежеў көзде тутылған. Сондай-ақ, санластырыў есабынан электр энергиясын 2 млрд. киловатт саатқа қысқартыў көрсеткішлер белгиленген.

Суў хожалығы министрлиги бул ўазыйпалардың орынланыўын өз ўақтында тәмийинлеўи халықаралық экспертлерди шақырып жаңа усулда жумыс алып барыўи айтып өтилди. 2025-жылға шекем тараўды толық санластырыў, соның ишинде суўды қадағалаў ҳам есабын онлайн тәризде жүргизиў бойынша дәстүрий өним ислеп шығарыў кереклиги бойынша көрсетпелер берилди [3].

Президентимиз ғалле жетистириў жуўмақларына да тоқтап өтип, усындай аўыр машақатлы жағдайларда да дала мийнеткешлери аўызбиршилик пенен 6 млн. 400 мың тонна ғалле өнимин жетилистиргенлигин. Бул ушын бәрше фермер, дийхан ҳам кластерлерге шын кеўилден терең миннетдаршылық билдирди.

Президентимиз Ш.М.Мирзиёев видеоселектор жыйналысында ғоза тәрбиясы бойынша агротехник иләжларды өз ўақтында өткерийў ҳам де тәкирар егинлер егийў мәселелерине де тоқтап өтти. Улыўма алғанда, аўыл хожалығын түптен реформа қылыў ҳам де тараўда базар экономикасын кең түрде енгизиў мәселелери бойынша да тийисли қарарлар қабыл етилип баслы ўазыйпалар белгилеп берилди. Усы жумыслардың орынланыўи мәмлекетлик азық-аўқат қәуипсизлигине, ең баслысы халқымыздың кейпиятына ҳам турмыс жағдайына тәсир ететугын жүдә зәрүр мәселе екенлигин атап өтти.

Әдебиятлар

1. «Өзбекстан Республикасы аўыл хожалығын раўажландырыўдың 2000-2030-жылларға мөлшерленген стратегиясын тастыйықлаў ҳаққында»ғы ПП-5853-санлы Пәрманы. 2019-жыл 23-октябрь.
2. Республика аймақларын аўыл хожалығы өнимлерин жетистириўге қәнигелестириў бойынша қосымша иләжлар ҳаққында Өзбекстан Республикасы Президентиниң қарары. –Ташкент: 2020, 11-май. / «Еркин Қарақалпақстан» 2020, 14-май.
3. Өзбекстан Республикасы «Суў хожалығын раўажландырыўдың 2020-2030 жылларға мөлшерленген концепциясы» ПП-6024-санлы Пәрманы. 2020, 10-июль.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада аграр соҳада кластер усулини жорий қилиш кўрсатилған. Мақолада қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришни ривожлантириш масалалари ҳосилини кўпайтириш таҳлил қилинған.

РЕЗЮМЕ

В статье представляется внедрение кластерного метода в аграрный сектор. Также анализируется прирост сельскохозяйственного производства.

SUMMARY

This article shows the implementation of the cluster method in the agricultural sector. The article analyzes the growth of agricultural production.

Geografiya

METHODS FOR TOPONIMIC RESEARCH OF OBJECTS

Q.M.Seitniyazov - candidate of geographical sciences, docent

O.O.Baltabaev - doctoral student

Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz

Таянч сўзлар: этимология, географик, лингвистик, тарихий, картографик, статистик усуллар, семантика, топоформант, топонимик тизим, топонимик ареал.

Ключевые слова: этимология, географический, лингвистический, исторический, картографический, статистические методы, семантика, топоформант, топонимическая система, топонимический ареал.

Key words: etymology, geographical, linguistic, historical, cartographic, statistic methods, semantic, topoformant, locator, toponymic system, toponymic area.

The geographical name is a part of the toponymy of a certain territory, therefore, its analysis can be corrected only taking into account the specifics of the entire toponymic complex. A single name, divorced from the system, cannot serve as a source of scientific analysis. Therefore, the second requirement of toponymic research is the study of a toponym in the context of all toponymy.

The geographic method of toponymic research is based on the use of folk geographic terms - words that define the nature of a geographical object, its genus and type (for example, a mountain, forest, lake). Being, in fact, a household name, folk terms are used to define a specific geographical concept or phenomenon. The genetic connection of a folk term with geographical objects, their essence, finds expression in toponymy, which is a kind of accumulator of a significant number of terms. The relationship between a toponym and a term is a universal pattern of toponymy. Toponymy is a kind of landscape language, its verbal expression. We can say that through toponymy, the landscape "tells" about itself, about its history, dynamics and features. Landscape toponymic studies contribute to the reconstruction of geographical situations of the past. Place names make it possible to identify and investigate in dynamics such components of the natural landscape as landforms, soils, vegetation and fauna.

Closely related to toponymy and cartographic method. The cartographic method is successfully used to establish

patterns of placement of toponymic phenomena, the dynamics of their development in time, spatial relationships and dependencies, both between individual toponymic facts and between them and various social and natural realities reflected on the maps. Revealing toponymic material requires the involvement of various cartographic sources. Multi-temporal maps allow studying the dynamics of various phenomena and their components according to toponymy data.

The establishment of toponymic areas is inseparable from mapping, the tasks of which include the exact localization of places of settlement of people, in whose speech the studied onomastic phenomenon is noted, or objects named in a certain way. But mapping is used not only for fixing the identified areas. Different territorial distributions of names in regional studies and features globally inherent in names of different languages can be mapped. Areas identified as a result of mapping constitute a special toponymic text, the scientific reading of which poses a series of new tasks to the researcher. Consequently, a map with a toponymic load itself becomes a source for further study of geographical names. The creation of modern databases of toponyms, electronic gazetteers, the use of GIS technologies will significantly intensify toponymic research.

A full description and analysis of toponymic facts cannot be carried out without the use of historical research methods. Taking into account real historical conditions is one of the main criteria for the reliability of research. Top-